

Wpadki z przypadkiem

O dylematach związanych z doborem dopełniacza i biernika

wśród uczących się języka rosyjskiego jako obcego

JAKUB WALCZAK

Jednym z istotnych etapów w procesie nauki języka obcego jest zdobycie przez uczących się kompetencji syntaktycznej. Nieodłączne pytanie, jakie się z tym wiąże, to pytanie o zasady, według których prawidłowo stosowane będą przez uczących się formy fleksyjne.

Formy gramatyczne pełnią określone funkcje syntaktyczne (por. Klemensiewicz 1968:118-126, Курилович 1962:175-203, Граудина 1971:48-50, Плунгян 2011), dlatego oczywiste jest, że nie można nauczać fleksji w izolacji od składni. Aby zasady stosowania właściwych form utrwalić, należy uwzględnić nie tylko wzory odmian (deklinacje i koniugacje), ale także uzmysłowić uczącym się podobieństwa i różnice w stosowaniu przypadków zależnych w obu językach (ojczystym i obcym). Umiejętność odmiany przez przypadki jest bowiem zdolnością statyczną, niejako martwą, нефункционующą w mowie. Owa statyczność faktów gramatycznych, a w konsekwencji ich usunięcie poza kontekst wypowiedzi i poza tekst, nie zapobiega interferencji języka polskiego i nie zmniejsza możliwości popełnienia błędu (por. Wójcik 1970:189; o błędach popełnianych przez Polaków uczących się języka rosyjskiego zob. np. Czyrko 1966:214-227, Doros 1966:228-238).

Niniejszy artykuł powstał z potrzeby usystematyzowania wiadomości dotyczących stosowania dopełniacza i biernika w języku polskim i rosyjskim, pomijanych zasadniczo w podręcznikach i skryptach do praktycznej nauki języka. Opracowanie jest rezultatem obserwacji dylematów związanych z doborem odpowiednich form wśród studentów filologii rosyjskiej i błędów przez nich popełnianych. Jednocześnie artykułowi przyświeca myśl, by podkreślić rolę gramatyki w nauczaniu języka obcego polegającą na zapobieganiu błędom, stąd zawiera też kilka rekomendacji dla lektorów czy autorów podręczników oraz szereg

przykładów i zadań. Moje kilkuletnie doświadczenie prowadzącego ćwiczenia z praktycznej nauki języka rosyjskiego pozwoliło na usystematyzowanie problemów w trzech grupach.

W artykule przeanalizowano także typowe sytuacje, w których u polskojęzycznych studentów rusycystyki występują wątpliwości w doborze odpowiedniego przypadku (por. Пушкин 1962:345-346). Już na początkowym etapie nauki należy zwrócić uwagę, że wybór przypadku i końcówki fleksyjnej zależy od kilku czynników. Oprócz kategorii rodzaju i liczby oraz typu fleksyjnego, należy uwzględnić także cechy znaczeniowe i syntaktyczne wyrazów. Brak świadomości w tym obszarze prowadzi do błędów u rozpoczynających naukę języka rosyjskiego.

Trzeba więc podkreślić analogię funkcji dopełniacza i biernika w języku polskim i rosyjskim, opierając się na czytelnym przykładzie. Oba należą do języków nominatywno-akuzatywnych, czyli takich, w których *agens* (wykonawca czynności) w zdaniu z czasownikiem przechodnim wyrażony jest w mianowniku (*nominativus*), a *pacjens* – w bierniku (*accusativus*):

Мы купили квартиру.
Kupiliśmy mieszkanie.

Poniżej skonfrontowano konstrukcje rosyjskie i polskie, w których zauważalne są różnice powodujące wątpliwość u uczących się. Są to przede wszystkim:

- konstrukcje z przeczeniem;
- zdania, w których występuje czasownik o rekcji odmiennej niż w języku ojczystym.

Oprócz dwóch powyższych przypadków, związanych z wyborem pomiędzy dopełniaczem i biernikiem, trzeba także zwrócić uwagę na jeszcze jedno zagadnienie budzące wątpliwości studentów, a mianowicie:

- tradycyjne pozornie „nie-dopełniaczowe” formy w języku rosyjskim (*разделительный падеж – genetivus partitivus*).

Konstrukcje z przeczeniem

W pierwszej kolejności analizie poddano pary zdań w języku polskim i rosyjskim, w których dobór odpowiedniej formy fleksyjnej zależy od występującego przeczenia. Prowadzący zajęcia z gramatyki funkcjonalnej powinien zwrócić uwagę studentów na wariantywność form dopełniacza i biernika poprzez dobór odpowiednich ćwiczeń. Literatura na ten temat jest w językoznawstwie obszerna¹, a przedstawienie kompletnego stanu badań wymagałoby osobnego opracowania. Dlatego należy odnieść się do kwestii zasadniczych. Porównując poniższe zdania, można zauważyć, że pod względem syntaktycznym są one w zasadzie identyczne. Podkreślić trzeba, że typowym przypadkiem fleksyjnym dla dopełnienia bliższego jest biernik, zarówno w języku polskim, jak i w rosyjskim. Mimo że czasownik *czytać* (*co?*) ma rząd biernikowy, to w polskim zdaniu z przeczeniem zmienia się on na dopełniaczowy:

Ты еще не читал этой статьи?
Nie czytałeś jeszcze tego artykułu?

Dla języka rosyjskiego właściwe jest użycie w tej funkcji formy biernika:

Ты еще не читал эту статью?
**Nie czytałeś jeszcze ten artykuł?*

Język rosyjski dopuszcza użycie dla dopełnienia bliższego formy zarówno dopełniacza, jak i biernika po czasownikach przechodnich z przeczeniem. W trakcie zajęć praktycznych trzeba podkreślić, iż fakultatywność ta jest związana z rozróżnieniem odmian języka: konstrukcje z dopełniaczem bliższe są formom pisanym, z biernikiem – mowie potocznej (por. Розенталь, Джанджакова, Кабанова 1998:297). Nie widać tu natomiast znaczącej różnicy semantycznej między obiema konstrukcjami, choć niektórzy badacze podnoszą argument o zwiększonej sile negacji jednej bądź drugiej. W językoznawstwie rosyjskim od lat toczy się dyskusja o niuansach znaczeniowych wynikających z użycia dopełniacza i biernika. Porównajmy zdania:

Я не знаю этой женщины.
Nie znam tej kobiety.

Я не знаю эту женщину.
**Nie znam te kobiety.*

Powyższe przykłady podaje w swojej pracy Jelena Paduczewa, komentując, że biernik potwierdza pewność, wyrażoną także zaimkiem wskazującym. Stosując dopełniacz, mówiący jedynie wyklucza obiekt ze swojego osobistego doświadczenia (Падучева 2006:28).

Z praktyki dydaktycznej wynika, że fakt współfunkcjonowania dopełniacza i biernika w konstrukcji z przeczeniem nie jest oczywisty do zaakceptowania przez studentów uczących się języka rosyjskiego, widać tu bowiem jawną sprzeczność z gramatyką języka ojczystego. W polskiej składni reguła stosowania dopełniacza jest regułą bezwyjątkową. Niemniej jednak, również użytkownicy polszczyzny popełniają błędy polegające na nieprzestrzeganiu tej zasady. Trzeba dodać, że także w innych językach dopełniacz w konstrukcji z przeczeniem ustępuje biernikowi (por. Kuryłowicz 1987:462-465). W tym kierunku podąża język czeski (por. Hausenblas 1958:47-117) i słowacki, istnieje także wyraźna tendencja w języku rosyjskim, choć, jak twierdzi Irina Kuzmina, jest to uzależnione od odmiany regionalnej języka (Кузьмина 1993:28-39).

W celu uświadomienia uczącym się fakultatywności w stosowaniu dopełniacza i biernika po czasownikach z przeczeniem, można zastosować nieskomplikowane zadanie.

ZADANIE:

Ułóż pytania z czasownikami kupić/rozpoznać/czytać/otrzymać/napisać oraz udziel przeczącej odpowiedzi na zadane pytanie:

1. *W formie ustnej, np. zwrot do kolegi, rodzica itp.*
2. *W formie pisemnej, np. jako fragment oficjalnego maila lub tytuł artykułu.*

Kolejny przykład ilustruje konsekwencję w stosowaniu biernika – także w zdaniu podrzędnym z przeczeniem, np. w tytule publikacji medialnej² pojawia się stwierdzenie:

Политика Путина закончится бедой, которую Россия не знала многие десятки лет.

Polityka Putina zakończy się biedą, której Rosja nie знала przez wiele dziesiątków lat.

Jeśli porównamy poniższe zdania, to zauważymy, że i tym razem po rosyjsku dopełnienie zostało wyrażone w innym przypadku niż w języku polskim:

Я не считаю эту работу трудной.
Nie uważam tej pracy za trudną.

Wynika to z faktu, iż w języku rosyjskim w zdaniu z przeczeniem występuje biernik, jeśli rzeczownik pełniący funkcję dopełnienia jest częścią orzeczenia imiennego. Identycznie będzie w zdaniu z czasownikiem nieprzechodnim. Z tej przyczyny występuje więc forma *эту работу*, a nie dopełniaczowa – *этой работы* (*tej pracy*), jak dzieje się to w języku polskim. W przypadku Polaków uczących się języka rosyjskiego zastosowanie formy dopełniaczowej należałoby uznać za rodzaj kalki składniowo-fleksyjnej. Jest to jeden z częstych błędów, dostrzegalnych zarówno w pracach pisemnych, jak i w wypowiedziach ustnych studentów.

Z kolei podobieństwo w stosowaniu dopełnienia w bierniku, jakie odnajdziemy pomiędzy językiem rosyjskim i polskim, dotyczy zdań, w których przeczenie nie znajduje się bezpośrednio przy czasowniku (por. *частноотрицательное предложение*):

He вполне понял вопрос.
Nie w pełni zrozumiałem kwestię.

He очень люблю оперу.
Nie bardzo lubię operę.

Jeśli jednak zmienimy szyk, zauważymy, że zdania, w których występuje dopełnienie w dopełniaczu, mają wyraźnie bardziej kategorię wydzwięk:

Я вполне не понял вопроса.
Nie zrozumiałem kwestii w pełni.

Dzieje się tak dlatego, że zmiana szyku nie jest zmianą jedynie linearną, ale stanowi zmianę negowanej części zdania.

W odróżnieniu od polskich – w przywołanych poniżej rosyjskich związkach frazeologicznych występuje obowiązkowy biernik, mimo że mamy do czynienia z przeczeniem i występujące w nich czasowniki mogą sugerować Polakom rząd dopełniaczowy:

He морочь мне голову!
Nie zawracaj mi głowy!

Ты мне зубы не заговаривай!
Nie zmieniaj tematu!

Jeśli chodzi o obowiązkowy wybór dopełniacza w konstrukcjach i zdaniach z przeczeniem, to bez żadnych wątpliwości stosuje się go zarówno w języku rosyjskim, jak i polskim w wyrażeniach opisujących stan umysłu lub fizyczną obecność w czymś:

не давать покою
nie dawać spokoju

не играть роли
nie grać roli

не внушать доверия
nie wzbudzać zaufania

не обращать внимания
nie zwracać uwagi

не вызывать интереса
nie wzbudzać zainteresowania

не принимать участия
nie brać udziału

ZADANIE:

Dla utrwalenia powyższych frazemów może zostać zastosowane proste ćwiczenie, polegające na użyciu ich w mowie: kolejni studenci muszą ułożyć logiczny ciąg zdań, by wszystkie tworzyły spójną wypowiedź, przy czym każdy z wypowiadających się musi zastosować w swojej wypowiedzi jeden frazem, np. *To już od dłuższego czasu nie daje mi spokoju. Ciągle myślę o jej dziwnym zachowaniu, które nie wzbudza mojego zaufania. Najlepiej byłoby nie zwracać na nią uwagi.*

Zdania z czasownikami o reakcji odmiennej niż w języku polskim

Wydaje się, że kwestia wyboru dopełniacza lub biernika jest najmniej problematyczna, kiedy mówiący używa czasowników z jednoznacznie określoną reakcją, która determinuje fleksję elementów nominalnych. Z moich obserwacji jako nauczyciela-praktyka wynika, że na początkowym etapie nauki języka rosyjskiego studenci popełniają błąd polegający na stosowaniu dla czasowników rosyjskich reakcji właściwej językowi polskiemu, mimo że po uświadomieniu im błędu potwierdzają znajomość poprawnej formy. Podam przykład z pracy pisemnej, w której jednym z poleceń było przetłumaczenie zdania: *Nienawidzę przeprowadzek*. Mimo że na zajęciach zdanie to pojawiło się w omawianym tekście, tylko jedna z dziewiętnastu

osób w grupie nie popełniła błędu, wynikającego z tego, że w języku polskim czasownik *nienawidzić* (*kogo? czego?*) ma rząd dopełniaczowy, a w języku rosyjskim – biernikowy: *ненавидеть (кого? что?)*. Studenci drugiego roku, których stopień zaawansowania można by określić jako B1, w większości napisali więc: *Я ненавижу переездов, zamiast: Я ненавижу переезды.

Prześledźmy inne przykłady zdań. Może to być również zadanie dla uczącego się, aby przetłumaczyć na język polski i porównać poniższe frazy, które posłużą jako materiał ilustracyjny:

Я ненавижу День святого Валентина.
Nienawidzę Dnia Świątego Walentego.

Голкипер защищает ворота.
Bramkarz broni bramki.

Опять ищешь очки.
Znowu szukasz okularów.

Какую музыку ты слушаешь?
Jakiej muzyki słuchasz?

Пошел покурить, но забыл зажигалку.
Poszedł zapalić, ale zapomniał zapalniczki.

Szczególną ostrożność powinno się zatem zachować wszędzie tam, gdzie obserwujemy interferencję języka ojczystego, np. w wypadku podanych czasowników. W celu dostrzeżenia różnic przez studentów/uczniów, nauczyciel może zaproponować ułożenie par zdań w języku polskim i rosyjskim z użyciem czasowników:

bronić (kogo? czego?) – защищать (кого? что?)
szukać (kogo? czego?) – искать (кого? что?) (dotyczy przedmiotów materialnych)
słuchać (kogo? czego?) – слушать (кого? что?)
zapomnieć (kogo? czego?)³ – забыть (кого? что?)

Osobnym problemem dla polskich studentów jest stosowanie czasowników z podwójną rekcją (ros. *двойное управление*). Wątpliwości uczących się wzbudza rosyjski czasownik *ждать*. Nie chodzi tylko o to, że w języku polskim stosuje się go najczęściej z przyimkiem (*czekać na*). Czasownik ten rządzi biernikiem rzeczowników żywotnych (np. *ждать сестру*) oraz biernikiem lub dopełniaczem rzeczowników nieżywotnych oznaczających przedmioty (np. *ждать автобус; ждать автобуса*), ale rzeczowniki abstrakcyjne częściej łączą się

z czasownikiem *ждать* w dopełniaczu (np. *жду счастья, справедливости, любви, правды*). Zastosowanie dopełniacza zmienia nieco odcień znaczeniowy omawianego czasownika (por. *czekać – oczekiwać czegoś*). Problem stwarza także czasownik *требовать*, którego rząd uzależniony jest od względów semantycznych. W pierwszym znaczeniu (*wymagać czego?*), pożądane jest zastosowanie dopełniacza (np. *требовать подготовки, помощи, объяснения, денег*); kiedy zaś użyje się tego czasownika w znaczeniu *żądać, domagać się (czego?)*, należałoby zastosować biernik (np. *требовал свою зарплату, потребовали взятую книгу*). Zasadniczą rolą nauczyciela jest więc zwrócenie uwagi na niuanse semantyczne, które pozwolą uczącemu się uniknąć błędów.

Trzeba przyznać, że również wśród użytkowników języka polskiego dochodzi dosyć często do błędów spowodowanych niewłaściwym wyborem spośród dopełniacza i biernika.

Pozornie „nie-dopełniaczowe” formy w języku rosyjskim

Odrębnym i ważnym zagadnieniem stylistyczno-gramatycznym są warianty końcówek dopełniacza rzeczowników rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej. W języku rosyjskim funkcjonuje szereg form, które Polakom uczącym się tego języka mogą wydawać się niepoprawne – chodzi o tradycyjne formy na -y (-ю), które są wariantami końcówek dopełniacza -a (-я):

- чашка чая – чашка чаю
- куча песка – куча песку
- много народа – много народу

Wyrażeń tych nie należy rozumieć i tłumaczyć, sugerując się jedynie fleksją. Pod względem fleksyjnym alogiczne wydaje się użytkownikom języka polskiego wyrażenie *чашка чаю*, ponieważ pozornie słowo *чай* z formalnego, gramatycznego punktu widzenia stoi w tym wyrażeniu w celowniku. Jak wiadomo, formy z końcówkami -y (-ю) mają nacechowanie stylistyczne: występują ze sporą częstotliwością w języku potocznym, a także w literaturze pięknej, bardzo rzadko są obecne w stylu oficjalnym i naukowym (por. Розенталь, Теленкова 1976:136, 147-150, Копрров 2006:15-18). Dotyczą one bowiem przede wszystkim rzeczowników odnoszących się do spraw codziennych, powszednich. Podręcznik gramatyki akademickiej systematyzuje je w czterech grupach (por. Грамматика современного русского литературного языка 1970:378):

- słowa o znaczeniu materiałowym (np. газ, крем, навоз, табак, квас, шекл);

- słowa o znaczeniu niepodzielnej zbiorowości (народ, сброд);
- słowa oznaczające pewne efekty fizyczne (np. блеск, ветер, шум, мороз, смех, холод);
- pojęcia abstrakcyjne (np. срам, пафос, бред, порядок).

Na średnio zaawansowanym etapie nauczania języka, kiedy uczący się znają formy podstawowe i zaczynają używać różnych odmian stylistycznych języka, warto poprzez adekwatne przykłady w ćwiczeniach uświadomić studentom zasady, które determinują zasadność używania formy pozornie „nie-dopełniaczowej”:

1. Jeśli w danej sytuacji chce się wskazać na ilość wybranego przedmiotu, towaru, materiału, substancji itd. (do tej grupy zaliczają się rzeczowniki народ, сброд) – użyjemy formy rzeczownika z końcówką -у (-ю), jeżeli zaś mówimy o nim w ogólności lub wskazujemy jego cechę – z końcówką -а (-я). W wymienionych sytuacjach należy więc też wziąć pod uwagę fakt, że wybór formy na -а (-я) sugeruje, że traktujemy dany przedmiot całościowo, natomiast zakończenie na -у (-ю) znamionuje częściowość. Jest to tak zwany разделительный падеж. Porównajmy znaczenia poniższych wyrażień:

- выпить рюмку коньяку – технология производства коньяка
- чашка чаю – вкус чая
- добавить жиру – избавиться от жира
- принёс квасу – сорта кваса
- много народу – история народа
- наестся шоколаду – аромат шоколада
- съестъ творогу – тарелка свежего творога

2. Również grupa rzeczowników zdrobniałych, oznaczających towar, substancję itd. utworzonych za pomocą sufiksu -ок, otrzymuje końcówkę -у (-ю), np. немного кваску, медку, сырку itd.
3. Warto zwrócić uwagę na cały szereg związków frazeologicznych, w których występują rzeczowniki z końcówką -у (-ю), np. нет ни складу ни ладу, не до смеху, много шума из ничего, без году неделя, умереть с голоду, танцевать до упаду, сбить с толку, тридцать лет от роду, нашего полку прибыло, не выносить сору из избы, с часу на час i inne (zob. Розенталь, Джанджакова, Кабанова 1998:209-210 oraz Грамматика русского языка 1960:142-143).

Konfrontując powyższe zagadnienie z językiem polskim, trzeba zauważyć, że również tu semantyka determinuje zakończenie fleksyjne (dopełniacza). Ma ono jednak

inny wymiar niż to, o którym była mowa w przypadku języka rosyjskiego. Gramatycznie współfunkcyjne końcówki -а/-у w dopełniaczu liczby pojedynczej są używane do rozróżnienia opozycji semantycznych (por. Nagórko 2007:147)

Podobną funkcję jak wspomniany rosyjski разделительный падеж, pełni w polszczyźnie *genetivus partitivus*, który oznacza nieokreśloność i częściowość⁴, wskazuje nieoznaczoną ilość desygnatu w dopełnieniu, np.:

- *pożyczyć pieniędzy* – *pożyczyć pieniądze*
- *zjeść chleba* – *zjeść chleb*
- *wypić wódki* – *wypić wódkę*

Opanowanie przez uczących się tego zagadnienia nie powinno stanowić problemu, ponieważ odnajdujemy tu analogię do gramatyki języka ojczystego. Na powyższych przykładach oprócz można szereg zadań, służących uświadomieniu niuansów znaczeniowych, które determinują użycie właściwej formy.

Podsumowanie

Proces przyswajania języka obcego dotyczy równocześnie kilku jego podsystemów: leksykalnego, gramatycznego, fonetycznego, a także sprawności stylistycznej czy socjokulturowej. W zależności od podejścia, w poszczególnych metodykach nauczania języka obcego różnie rozkłada się akcenty na składowe systemy językowego. Współczesny model kształcenia, w którym dominuje ujęcie integralne (por. Andrukowicz 2001:61-68, Paliński 2013:203-212), stara się konsolidować wiele aspektów znajomości języka. Owa konsolidacja ma w założeniu kształtować u uczącego się szereg kompetencji (nawyków i umiejętności), służących porozumiewaniu się, czyli odbieraniu i przekazywaniu informacji, a także interakcji pomiędzy uczestnikami sytuacji komunikacyjnej.

Jednym z czynników aktywujących lub nawet potencjalnie usprawniających wspomniane procesy, może być pokrewieństwo języka ojczystego i obcego. W przebiegu przyswajania języka rosyjskiego jako obcego przez Polaków nie bez znaczenia pozostaje właśnie relacja pomiędzy językiem rosyjskim a językiem uczących się. Anatolij Szczukin zwraca uwagę, że bliskość struktur gramatycznych jest czynnikiem pozytywnym w procesie nauki, różnice zaś najczęściej wywołują wątpliwości. Badacz sugeruje, że studenci kierunków filologicznych mogą, a nawet powinni, konfrontować zjawiska występujące w obu językach w momencie objaśniania trudnych miejsc w gramatyce języka rosyjskiego (por. Щукин 2012:147-148). Z kolei polski rusycysta Tomasz Wójcik stwierdza, że *im większe jest podobieństwo języka obcego do ojczystego (wskutek pokrewieństwa), tym silniejsza interferencja*

języka ojczystego. Tak zwana łatwość języka rosyjskiego jest łatwością pozorną, utrudniającą w warunkach szkolnych i lektoratowych jego nauczanie (Wójcik 1970:199).

W przypadku języków słowiańskich mówić można o podobieństwie systemów językowych, do czego odwołują się nie tylko prowadzący lektoraty, ale też sami uczący się. Wydaje się, że przynależność danych języków do jednej rodziny językowej jeszcze mocniej działa na korzyść uczącego się, jeśli wziąć pod uwagę takie cechy wspólne jak fleksja, składnia czy system fonetyczny. Istnieje jednak znaczna liczba pułapek będących przykładami interferencji negatywnej, a wynikających z homonimii międzyjęzykowej. Wpływają one na powstawanie błędów i nieporozumień na poziomie leksykalnym (np. tzw. fałszywi przyjaciele tłumacza) i we fleksji (np. błędy w deklinacji i koniugacji) czy składni (np. kalki składniowe). Dlatego z ostrożnością należy odnosić się do porównań wprost, co próbowałem pokazać na przykładzie analizy porównawczej stosowania dopełniacza i biernika w języku polskim i rosyjskim.

BIBLIOGRAFIA

- Andrukowicz, W. (2001) Kompetencje językowe w ujęciu integralnym. W: *Edukacja i Dialog*, nr 8, 61-68.
- Buttler, D. (1966) Semantyka a składnia w związkach wyrazowych. IV. Szerzenie się biernika w funkcji dopełnienia bliższego. W: *Poradnik Językowy*, nr 10, 419-431.
- Czyrko, M. (1966) Typowe błędy w zakresie morfologii w nauczaniu języka rosyjskiego. W: B. Wiczorkiewicz (red.) *Z problematyki nauczania języka rosyjskiego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Doros, A. (1966) O typowych błędach składniowych i sposobach zapobiegania im. W: B. Wiczorkiewicz (red.) *Z problematyki nauczania języka rosyjskiego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Граудина, Л. (1971) Функциональные варианты падежных форм и кодификация грамматической нормы. W: Я. Розенберг (red.) *Категория падежа в структуре и системе языка. Материалы научной конференции*. Рига.
- Hausenblas, K. (1958) *Vývoj předmětového genitivu v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Ицкович, В. (1982) *Очерки синтаксической нормы*. Москва: Наука.
- Klemensiewicz, Z. (1968) *Zarys składni polskiej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Копров, В. (2006) Вариантные формы в русском языке. Москва: «Русский язык». Курсы.
- Kuryłowicz, J. (1987) Słowiański genitivus po negacji. W: J. Kuryłowicz (red.) *Studia językoznawcze*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Курилович, Е. (1962) Проблема классификации падежей. W: Е. Курилович (red.) *Очерки по лингвистике*. Москва: Издательство иностранной литературы, 175-203.
- Nagórko, A. (2007) *Zarys gramatyki polskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Кузьмина, И. (1993) *Синтаксис русских говоров в лингвогеографическом аспекте*. Москва: Наука.
- Пушкин, А. (1962) Опровержение на критики и замечания на собственные сочинения. W: *Собрание сочинений в десяти томах*. Том шестой: Критика и публицистика. Москва.
- Падучева, Е. (2006) Генитив дополнения в отрицательном предложении. W: *Вопросы языкознания*, nr 6.
- Падучева, Е. (1997) Родительный субъекта в отрицательном предложении: синтаксис или семантика? W: *Вопросы языкознания*, nr 2, 101-116.
- Paliński, A. (2013) Zintegrowane podejście w nauczaniu języka obcego. W: *Studia Rossica Posnaniensia*, nr 38, 203-212.
- Piechnik, I. (2006) Typologiczne tendencje ablatywno-genetywno-partytywne w wybranych językach Europy. W: *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, nr 123, 123-134.
- Pisarkowa, K. (1959) Przypadek dopełnienia w polskim zdaniu zaprzeczonym. W: *Język Polski*, nr 39, 9-32.
- Плуноян, В. (2011) *Введение в грамматическую семантику: грамматические значения и грамматические системы языков мира*. Москва: Издательство «РГУ».
- Политика Путина закончится бедой, которую Россия не знала многие десятки лет. [online] [dostęp 11.02.2017] <<http://gordonua.com/news/politics/YUshchenko-Politika-Putina-zakonchitsya-bedoy-kotoruyu-Rossiya-ne-znala-mnogie-desyatki-let-69919.html>>.
- Равич, Р. (1971) О выборе падежа прямого дополнения при переходных глаголах с отрицанием в русском языке. W: *Фонетика. Фонология. Грамматика*. Москва: Наука, 254-265.
- Restan, A. (1960) The Objective Case in Negative Clauses in Russian: the Genitive or the Accusative. W: *Scando-Slavica*, nr 6, 92-112.
- Rybicka-Nowacka, H. (1990) Przypadek dopełnienia w konstrukcjach zaprzeczonych we współczesnym języku polskim (norma a praktyka językowa). W: *Poradnik Językowy*, nr 8, 572-577.
- Розенталь Д., Теленкова М. (1976) *Практическая стилистика русского языка*. Москва: Русский язык.
- Розенталь, Д., Джанджакова, Е., Кабанова, Н. (1998) *Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию*. Москва: ЧеРо.
- Русакова, М. (2013) *Элементы антропоцентрической грамматики русского языка*. Москва: Языки славянской культуры.
- Safarewiczowa, H. (1959) Forma dopełnienia bliższego w rosyjskim zdaniu zaprzeczonym. cz 1. W: *Slavia Orientalis*, nr 8, 77-109.

- Safarewiczowa, H. (1960) Forma dopełnienia bliższego w rosyjskim zdaniu zaprzeczonym. cz. 2. W: *Slavia Orientalis*, nr 8, 69-137.
- Strutyński, J. (2005) *Gramatyka polska*. Kraków: Wydawnictwo Tomasz Strutyński.
- Шведова, Н. (ред.) (1970) *Грамматика современного русского литературного языка*. Москва: Наука.
- Щукин, А. (2012) *Обучение речевому общению на русском языке как иностранном*. Москва: «Русский язык». Курсы.
- Szwed, Z. (2014) Kilka uwag o znaczeniu partytywnym dopełniacza w dokumentach kancelaryjnych XVI wieku. W: *Studia Rossica Posnaniensia*, nr 39, 331-336.
- Томсон, А. (1902) *Винительный падеж прямого дополнения в отрицательных предложениях в русском языке*. Варшава.

- Виноградов, В. (ред.) (1960) *Грамматика русского языка, т. I: Фонетика и морфология*. Москва: Издательство Академии наук СССР.
- Wójcik, T. (1970) Rola i zakres gramatyki w nauczaniu języka rosyjskiego. W: *Studia Rossica Posnaniensia*, nr 1, 183-203.

DR JAKUB WALCZAK Adiunkt w Zakładzie Dydaktyki w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Prowadzi zajęcia z praktycznej nauki języka rosyjskiego. Obecnie pracuje nad minimum leksykalnym języka rosyjskiego dla poziomu średnio zaawansowanego, które ukaże się drukiem w roku 2017.

1 Z ważniejszych warto wymienić prace: Томсон 1902, Restan 1960:92-112, Равич 1971:254-265, Ицкович 1982, Падучева 1997:101-111, Русакова 2013:324-353. Również polscy językoznawcy zajmowali się tym tematem. Stan badań nad tym zagadnieniem (od początku XIX wieku do połowy wieku XX) prezentuje H. Safarewiczowa (1959:77-109; 1960:69-137). Warto sięgnąć także do następujących opracowań: Pisarkowa (1959:9-32), Buttler (1966:419-431), Rybicka-Nowacka (1990:572-577).

2 Политика Пугина...

3 Polski czasownik *zapomnieć* ma podwójną rekcję. Z dopełniaczem używamy go w znaczeniu: *nie wziąć czegoś przez nieuwagę* (np. *zapomniałem pieniędzy*), z biernikiem w znaczeniu: *przestać pamiętać o kimś, o czym, przestać troszczyć się o kogoś lub coś albo interesować się kimś lub czymś* (np. *zapomniałem już język rosyjski*).

4 Porównania sposobów używania m.in. dopełniacza w wybranych językach indoeuropejskich dokonuje w swojej pracy Piechnik (2006:123-134). Zob. także Szwed (2014:331-336).